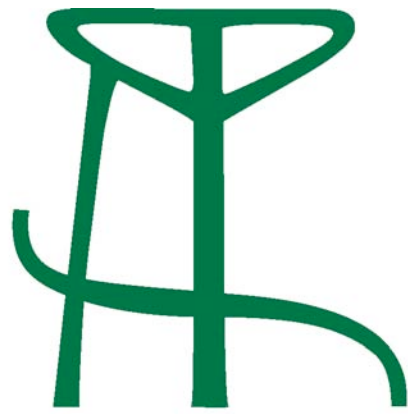

Seminari Raimon Panikkar
de Pensament Intercultural

Universitat de Girona

Curs 2024-2025

Misteri i Revelació (I)

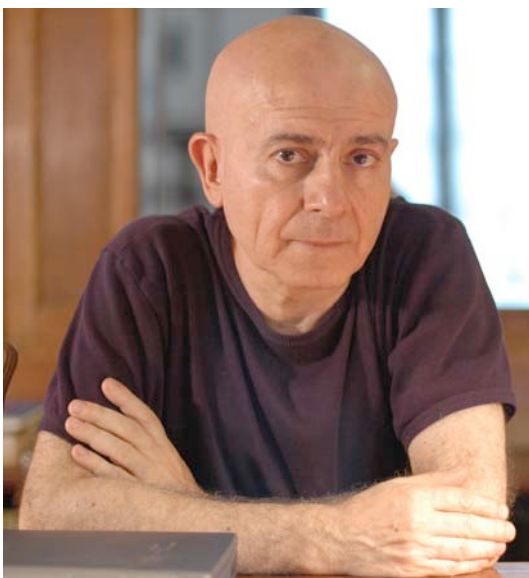
māyā – apokalypsis

*

La paraula inicial

Habitar poèticament

HUGO MUJICA

Habitar poéticamente: habitar desde la manifestación inicial, creacional, desde la *poíesis*. Volver a con-jugar el juego del mundo, el de los mortales y los dioses, el cielo y la tierra. El juego de la *cuaternidad* que hará de la vida — en versos de Hölderlin— «un día de fiesta». Una celebración.

Misteri i Revelació

माया (*māyā*) – ἀποκάλυψις (*apokalypsis*)

Vaig saber que el món és misteri (*māyā*) i que Déu és el Senyor del misteri.

Śvetāśvatara-upaniṣad IV,10

Recollim aquesta expressió del títol d'una obra de Raimon Panikkar¹ que ens serveix com a marc del *studium* que ens proposem dur a terme aquests tres propers cursos amb tres autors diferents.

En la introducció escrita a *Vārāṇasī* (*Advent*, 1965) Panikkar escriu:

«El desvelament pressuposa el vel i la realitat, *māyā* és el vel que l'*apocalipsi* desvela. *Māyā* és la deessa velada que es fa visible a través del mateix vel, que en cobrir-la, la manifesta. “*A la natura* (physis) *li agrada amagar-se*”, dirà Heràclit, i Heidegger, dos mil lennis i mig després, farà tot un comentari sobre aquest passatge; “*el poder* (śakti) *de Déu s'amaga en les seves mateixes qualitats*”, dirà una Upaniṣad; “*Jahvè, ha dit que vol habitar a les tenebres*”, afirmarà la Bíblia. *Māyā* no només encobreix la realitat, sinó que en velar-la la fa visible; el món és precisament *món* perquè en ell l'Ésser no es manifesta totalment. Si, d'una banda, és cert que l'*apocalipsi* revela *māyā*, és a dir, revela la realitat coberta sota el vel de *māyā*; per l'altra, l'*apocalipsi* constitueix la revelació que el món és *māyā*, manifestació, aparença de la realitat. Sense la revelació, el món es presentaria com la realitat; no hi ha *māyā* sense *apocalipsi*. El món sense revelació, no només seria opac, sinó que apareixeria com la darrera instància, com el seu propi fonament; per a nosaltres seria l'única realitat».

...la revelació (*apokalypsis*) del misteri (*mysteriōu*) ocult en el silenci dels segles y manifestat ara...

Pau, *Carta als Romans* 16,25-26

Ocult en el vel de la meva *māyā* jo no em revelo a tots.

Bhagavad-gītā VII,25

El Senyor, sobirà de l'oracle de Delfos, no diu ni oculta sinó que dóna senyals.

Heràclit, *Fragment* 93

La veritat velada

Antonio Corradini (1752)

Capella Sansevero (Nàpols)

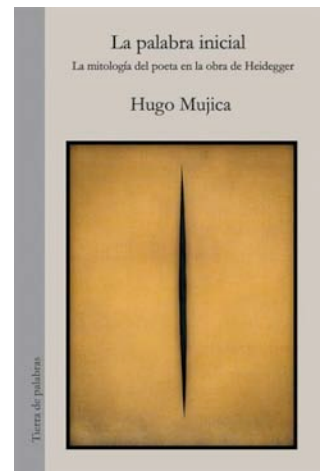
En la base l'escena evangèlica

Noli me tangere (Joan 17,20)

Hugo Mujica (Buenos Aires, 1942) i el seu *La palabra inicial* (1995) és l'objecte del nostre *studium* pel curs 2024-25. El llibre té com a subtítol, *La mitología del poeta en la obra de Heidegger*, tot i que com es diu a l'inici:

«Este no es un libro sobre Heidegger, busca sí ser un libro *desde* él. Ser tan solo una de las posibles formas de escuchar su voz, una de las posibles *leyendas* que pueden escribirse acerca del héroe protagónico de su pensar: *el poeta*. Aquel que no dice al Ser, como nos dirá Heidegger que hace el pensador, sino que *nombra lo Sagrado*. El que se asombra y maravilla porque *el Ser se dice en su poetizar*. No nos proponemos seguir un rígido argumento sino meditar un misterio, el misterio del Ser. Misterio no como algo que palpita por ser desentrañado y eventualmente explicitado, representado, algo que ya estuviese constituido —como un secreto guardado— sino como un inconmensurable que no se puede someter a ninguna presentación, a ninguna medida, a forma alguna de unidad; y, no obstante a pesar de nuestra imposibilidad de aprenderlo, *es*: reclama una escucha, promete un decir».

El marc és la *diferència ontològica* heideggeriana que ens parla de l'*oblit de l'Ésser* y el *domini dels ens*, en l'opac món contemporani de les coses —«el desert avança» (Nietzsche), «terra erma» (Eliot)— que ha perdut la consciència de l'Ésser, No-res, Déu, Font, Origen, Abisme... que es manifesta, es revela, i és la força de tota creació i novetat, però que mai no es dóna del tot.

¹ Raimon PANIKKAR, *Maya e Apocalisse. L'incontro dell'induismo e del cristianesimo*, Abate, Roma, 1966; traducció, *Misterio y revelación*, Marova, Madrid, 1971.

Eugenio Trías (Barcelona, 1942-2013) i el seu *La edad del espíritu* (1994) serà el *studium* del curs 2025-26. Des d'una raó de frontera arribada al seu límit que ha transitat en la obra anterior, *Los límites del mundo* (1985), *La aventura filosófica* (1988), *Lógica del límite* (1991)... Trías es pregunta:

«¿Salto a dónde? ¿A la Nada, al Ser, al *Nirvāṇa*, a la Gracia, al *plērōma*, al Espacio-Luz? ¿Es posible pensar la posibilidad de un salto más allá de toda ley, de toda gramática, de toda expresión y comunicación? Ese más allá ¿puede ser siquiera barruntado, intuido, imaginado e ideado? ¿Puede descubrirse y colonizarse? ¿Hay caminos, métodos o accesos que hagan posible llegarse hasta lo inaccesible, o decir lo indecible, o expresarse y comunicarse lo que jamás puede ser dicho?».

En aquest *opus magnum* Trias inicia un camí on intenta pensar el símbol com estructura del real, com categoria onto-lògica, i alhora com revelació sensible y manifesta del sagrat. En el símbol tenim a disposició una part, el simbolitzant, que ens envia vers el què no en disposem, el simbolitzat. Tensió extrema entre una «presència» que no és sinó consciència d'una «absència»; vivència extrema, inquietant, paradoxal, que ens empeny insistentment més enllà d'on som. Pensat verbalment, no substantivament, com un esdeveniment, un llançar (*ballein*) conjuntament (*sym*) dues peces, fragments d'una anterior unitat, oberts a una retrobada. Símbol constituït per unes categories ontològiques, Matèria, Cosmos, Presència, Paraula, Sentit, Mística, Conjunció... que es despleguen tot i marcant el to de cada època històrica.

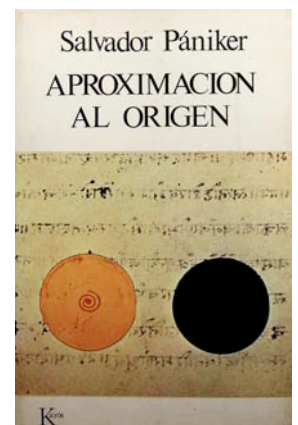

Salvador Pániker (Barcelona, 1927-2017) i el seu *Aproximación al origen* (1982) serà el *studium* del curs 2026-27. Text que inicia la seva particular *genealogia de la lucidesa* que continuarà amb *Ensayos retroprogresivos* (1987), *Filosofía y mística. Una lectura de los griegos* (1992) i *Asimetrías. Apuntes para sobrevivir en la era de la incertidumbre* (2008). Amb esperit crític i lucidesa mística Pániker veu la filosofia, com un constant moviment de retorn, des del món contemporani, al fonament, a l'origen, fent heideggerianament un pas enrere, per pensar, re-pensar, els orígens d'Occident a la recerca d'allò obviat, oblidat, reprimat... però, malgrat tot, sempre present:

«El misticismo, el sentido del misterio, la recuperación no simbólica del origen, todo esto es lo “normal”. En rigor, es el gran secreto compartido por todos. Pues todos, sin saber, sabemos. Lo absoluto es *aquí y ahora*, sin dualidad alguna. Por esto, quienes dicen que *buscan* lo absoluto no saben lo que dicen. Lo absoluto está ya aquí. Hay un panteísmo barato que imagina que cada cosa es un fragmento de lo absoluto. Pero lo absoluto es que cada cosa es lo absoluto. Lo absoluto no se alcanza: se es. Y ni siquiera hace falta *saber* esto. Pues igual se es lo absoluto sabiéndolo que no sabiéndolo. La experiencia pura es *cualquier* experiencia. [...] Es indispensable mantener la confianza original en lo real, la fe inmanente. Esa fe inmanente, esa mística pre-edípica y pre-lógica, es la que ha de hacer posible el salto a la conciencia crítica y finalmente a la mística post-lógica».

Ell mateix el defineix com «un assaig impressionista, elemental, generalista» des del pensament contemporani (Marx, Nietzsche, Freud, Heidegger, Piaget, Lévi-Strauss, Wittgenstein...), alhora que fecundat —gràcies a la seva gran tasca editorial— per la tradició xinesa (taoisme), índica (buddhisme, hinduisme), la nova física (relativista, quàntica), les filosofies de la contracultura (Watts, Krishnamurti, Brown...), els nous paradigmes de la ciència (Morin, Sheldrake, Prigogine, Koestler, Whitehead, Bateson, Bohm, Maturana...) o les psicologies humanista i transpersonal (Maslow, Wilber...), entre molts d'altres.

Una lúcida, estimulant, entusiasta (*enthousiasmos*), fructífera, torrencial... lectura.

Evolució i dissolució de la forma còsmica

Misteri i Revelació (I)

Martin HEIDEGGER

Sprache

«Per al Prof. Panikkar i els seus alumnes»

18 de març de 1976

Sprache

Wann werden Wörter
nieder Wört?
Wann weilt der Wind weisender Wende?

Wenn die Worte, ferne Spende,
sagen—
nicht bedeuten durch bezeichnen—
wenn sie zeigend tragen
an der Ort
uralter Eignis
—Sterbliche eignend dem Brauch—
wobin Geläut der Stille rüft,
wo Früh-Gedachtes der Be-Stimmung
sich füglich klar entgegenstüßt.

*
für Prof. R. Panikkar
mit seine Studenten

Hauslich grüßend

Martin Heidegger

Sprache

Wann werden Wörter
nieder Wort?
Wann weilt der Wind weisender Wende?

Wenn die Worte, ferne Spende,
sagen—
nicht bedeuten durch bezeichnen—
wenn sie zeigend tragen
an der Ort
uralter Eignis
—Sterbliche eignend dem Brauch—
wobin Geläut der Stille rüft,
wo Früh-Gedachtes der Be-Stimmung
sich füglich klar entgegenstüßt.

Llenguatge

Quan esdevindran les paraules
de nou paraula?
Quan romandrà el vent en un gir revelador?

Quan les paraules, donació llunyana,
diguin
—no signifiquin mitjançant el designar—,
quan mostrant portin
al lloc
primordial i propici
—tradició arrelant els mortals—
on ens crida el so de la calma,
on la dis-posició auroralment-pensada
s'alça flexible i clara.

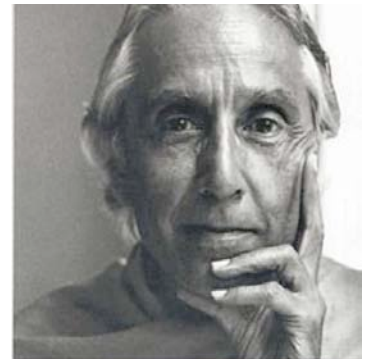
18. März 1976

Freiburg in Breisgau, 1953: Panikkar és convidat per Max Müller a donar una conferència a la Universitat de Freiburg, amb el títol: *Das Kultursünde des Abendlandes* ['El pecat cultural a l'occident'].

L'èxit és tal, que Heidegger convida a Panikkar a casa seva. Aquesta serà la primera de moltes converses al llarg de tota la seva vida.

El 18 de març de 1976, poc abans de morir, Martin Heidegger va enviar a Panikkar una còpia manuscrita del que pràcticament és el seu darrer poema, *Sprache* ('Llenguatge'), amb la dedicatòria «Per al Prof. Panikkar i els seus alumnes».²

El poema empra mots en l'idiòlecte del filòsof alemany ('heideggerès') i només es deixa traduir de manera temptativa. Transcrivim el poema i n'adjuntem una possible versió catalana de Jordi Pigem.³

² Martin HEIDEGGER, «Sprache», dins *Aus der Erfahrung des Denkens. Gesamtausgabe* [Des de l'experiència del pensament. Obra completa], vol.13, Vittorio Klosterman, Frankfurt, 1983, p. 229.

³ Jordi PIGEM, *El pensament de Raimon Panikkar. Interdependència, pluralisme, interculturalitat*, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 2007, p. 52-55.

Studium d'aquest curs:

Hugo MUJICA, *La palabra inicial. La mitología del poeta en la obra de Heidegger*, Trotta, Madrid, 1996; celebrat llibre amb varies edicions en diverses editorials, amb l'última que recull totes les revisions i ampliada, a El Hilo de Ariadna, Buenos Aires, 2019.

Hugo Mujica (Buenos Aires, 1942) —artista, pintor, filòsof, teòleg, escriptor, assagista, monjo trapenc, sacerdot, poeta— ens deixa a mà no un llibre de filosofia sobre l'obra de Heidegger, sinó més aviat un camí narratiu des de l'obra de Heidegger, en el veïnatge de la filosofia amb la literatura: prosa poètica, a voltes aforística, dura transparència diamantina. Per fer-ho, l'autor recull l'obra de Heidegger seguint els passos de la figura arquetípica l'aparició de la qual inicia el segon Heidegger i l'acompanya fins al final: el poeta.

És a la poesia on encara el llenguatge dispensa sentit; és donant la paraula al poeta com es pot escoltar la paraula inicial, la que inauguri l'habitar poètic, el viure creador, la creació de la vida. Hölderlin, Rilke, Goethe o René Char, entre d'altres poetes essencials, són escoltats amb l'oïda de Heidegger, escoltar que posa atenció, per donar veu. Però no només poetes, també Mujica penetra i explicita una veu esmentada per Heidegger des del seu primer escrit fins al final: la del mestre Eckhart, la de la mística essencial.

Un text que s'adreça tant al neòfit, ja que es pot llegir des de dins, és a dir, sense necessitat d'un coneixement de l'obra de Heidegger, com, per l'originalitat i la riquesa de la seva aproximació, al que ja conegui l'obra del filòsof alemany. *Llindar*, *Salt*, *Abisme* i *Celebració* són les fites que arrencaren aquesta obra, les que ens condueixen i inicien en l'experiència de la paraula. *Llindar* i *Salt* ens parlen de la paraula filosòfica i la seva superació, d'ella i del salt des d'ella. *Salt* a l'*Abisme* que és pas del dir a l'escoltar. Pas del filòsof que «diu l'Ésser» al «poeta que nomena el Sagrat». I, quan el Sagrat es dóna, quan es diu dient la paraula inicial, la poesia és cant, sentit... *Celebració*.

Més que un llibre, una experiència; més que erudició, iniciació.

Si lo dividiéramos en dos partes, tendríamos que poner Umbral y Salto bajo la consigna de «deconstrucción». Deconstrucción que es «un des-hacer y no un devastar», aclara Heidegger, deshacer lo que encubre y recubre el sentido del Ser, las comprensiones y traducciones acumuladas y sedimentadas, que enmascara y asfixian el sentido originario del Ser. Un deconstruir que es un des-cubrir, un quitar lo que cubre, un abrir la posibilidad para que un nuevo despliegue del sentido del Ser acontezca, se dé. Desmantelamiento de la «metafísica», del pensamiento racional, objetivante, para que en el segundo díptico, Abismo y Celebración, ya encontremos “abierto el claro” donde pueda hablar el Ser, el espacio ontológico donde el poeta pueda darle y ser su voz.

Dos citas podrían muy bien condensar esta división, la primera es la frase final del comentario que Heidegger hace sobre la «muerte de Dios» nietzscheana:

«El pensar sólo empieza cuando nos percatamos de que la razón, desde hace tantos siglos exaltada, es la más obstinada enemiga del pensar.»

La segunda, no es ya de Heidegger sino una cita que él mismo hace de un poema de Hölderlin:

«¡Pero ahora amanece!

Yo esperé y lo vi venir,

y sea mi palabra lo que vi: lo Sagrado.»

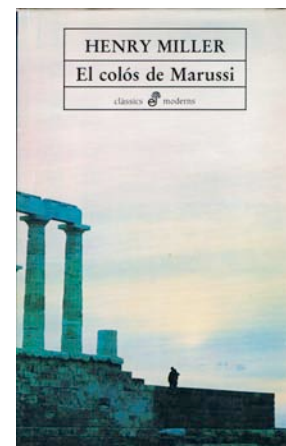
Caminant damunt un mar de boira
Caspar David Friedrich (1817)

El crepusculo es la raja entre los mundos —dijo don Juan. Allí está la puerta. Más allá hay un abismo, y más allá de ese abismo está lo desconocido. [...]

Se me había acabado el tiempo. Eché a correr hacia el precipicio y salté al abismo.

Carlos Castaneda, *Relatos de poder* (1974),
El lado activo del infinito (1998).

Henry MILLER, *El colós de Marussi* [1941], traducció de Jordi Arbonès, Edhasa [Clàssics Moderns], Barcelona, 1987. Nova edició homenatge a Jordi Arbonès, Tushita, Barcelona, 2021, amb textos complementaris de Glòria Arbonès, Matthew Tree i Francesc Parcerisas; i guia de viatge de Joan Vilardebò i Xavier Moret.

Com a hoste de Lawrence Durrell, Henry Miller trepitja Grècia el juliol de 1939: *Mai no havia vist un cel com aquell. Era magnífic. Em vaig sentir completament separat d'Europa. Havia entrat com un home lliure en un nou reialme: tot es conjuminava perquè la meua experiència fos única i fecunda. [...] Grècia continua essent un recinte sagrat, i estic convençut que continuarà essent-ho fins a la fi dels temps* (p. 20, 21).

A Corfú (*Llindar*), despulat de tota vella roba, tot nu rep el bateig mediterrani per poder traspassar les portes i fer el *Salt* vers un món grec on encara es pot viure el joc entre els mortals i els déus, el cel i la terra. De la mà de Durrell i els seus amics poetes, Georgios Seferiadis (Yorgos Seferis – Nobel 1963) i George Katsimbalis (el Colòs de Marussi), que l'introduiran a l'obra de Cavafis, Miller inicia una peregrinació, fins desembre de 1939, vers als orígens, l'*Abisme*, per anar descobrint allò oblidat, negat, reprimat... del camí occidental: Atenes (l'ordre, la intel·ligència d'Atenea), Delfos (el *logos poietikos* d'Apol·lo, l'oracle de la Sibila), Epidaure (la teràpia d'Asclepi, la força genèsica de Dionís, l'eros d'Afrodit), Eleusis (els misteris de Demeter), Micenes (la tel·lúrica tomba d'Agamèmnon), Creta (Cnossos, Festos, la cultura minoica) que veurà com una Arcàdia primordial (*Celebració*).

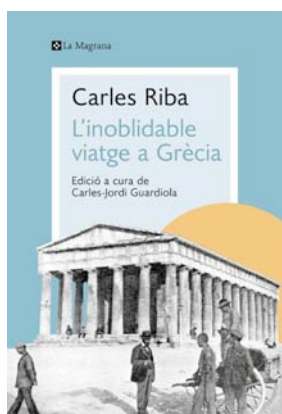
Traslladar-se d'un lloc a l'altre a Grècia és adquirir consciència del drama fatal i commovedor de la raça, en la seva ascensió de paradís a paradís. Cada parada és un jaló a la sendera marcada pels déus. Hi ha estacions per al repòs, per a la pregària, per a la meditació, per a l'acció, per al sacrifici, per a la transfiguració. Enlloc al llarg del camí no s'hi troba la inscripció FINIS. (p. 61)

El camí a Epidaure és com el camí de la creació. Deixes de cercar. Calles, reduït al silenci per aquesta calma dels començaments misteriosos. És el matí del primer dia de la gran pau, la pau del cor, que ve amb el renunciament. No hi ha per a mi cap misteri en la naturalesa de les guaricions que es produïen en aquest gran centre terapèutic del món antic. Aquí el guaridor era ell mateix guarit, pas primer i essencial en el desenvolupament d'un art que no és mèdic, sinó religiós. La Natura sola no pot fer res. La Natura pot guarir únicament quan l'home sap reconèixer el lloc que ocupa al món, un lloc que no és a la Natura sinó al regne humà, la baula entre allò que és natural i allò que és diví. (p. 82-83).

Ningú hauria de recórrer la Via Sagrada amb cotxe: és un sacrilegi. Cal caminar-hi, caminar com ho feien els homes de l'antigor i deixar que tot l'ésser s'inundi de llum. No és un calvari cristià: el feren els peus dels pagans devots en llur camí d'iniciació a Eleusis. La llum adquireix en aquest lloc una qualitat transcendental: no és solament la llum mediterrània, és quelcom més, quelcom insondable, quelcom de sagrat. Aquí la llum penetra directament a l'ànima, obre les finestres i les portes del cor, despulla, exposa, aïlla en un èxtasi metafísic que ho aclareix tot sense que se sàpiga. (p. 50).

No hi ha cap dubte que a Micenes els déus caminaren per la terra. Tot és contradictori en aquest lloc. És un dels melics de l'esperit humà, el punt d'unió amb el passat i també de completa separació. Desafia els magres processos de l'esperit intel·lectual. Ens cal esperar el retorn dels déus, el restabliment de les facultats que ara són adormides. (p. 92)

Cnossos suggereix en totes les seves manifestacions l'esplendor, l'equilibri espiritual i l'opulència d'un poble poderós i pacífic. Cnossos és alegre: alegre, ple de salut, saludable i salubre. Cnossos té alguna cosa molt arrelada a la terra. L'aspecte religiós sembla estar delicadament atenuat; les dones han jugat un paper important en els afers d'aquest poble; l'esperit del joc també és marcadament apreciable. Religiós de l'única manera que s'escau a l'home: traient el màxim partit de tot allò que té a l'abast, extraient de cada instant que passa l'essència de la vida. Cnossos era d'aquest món. (p. 127).

I Umbral

- 1 Lo que permanece en el pensar
- 2 El desierto avanza

Josep Mª Subirachs
Jònica (1983)

Palma de Mallorca
(amb tres primers versos de
Kavafis en traducció de
Josep Carner)

Heidegger nos remite al «primer comienzo», al «antiguo inicio», tan antiguo como el origen mismo del pensamiento occidental; tan antiguo como el mismo «pensamiento original» que Heidegger nos llama a recuperar, a acoger. Nuestro pensador nos remite a la Grecia presocrática, al antes del destino de Occidente, antes de Platón, de Aristóteles...: antes del «olvido del ser», antes de que el Ser comience a ser pensado como un ente más. Antes de que se haya dejado pensar en él. «El comienzo es la dignidad», en el alba del pensamiento, el Ser no estaba aún relegado al olvido. El Ser, su simultáneo acontecimiento de desocultación y de ocultamiento —de su aletheia— se manifestaba «ocultándose» pero de su ocultarse suscitaba asombro y no olvido: era su misterio. Si la dimensión del ocultarse es su misterio, la dimensión de lo desoculto es la de su sentido. Sin misterio no hay sentido: hay hechos, pero no acontecimientos; funcionamiento, pero no vida. [...]

Nuestra época es la «época de la consumación de la metafísica» que se plasma en el proyecto técnico-productivo aplicado en todos los ámbitos de la vida humana, como el destino histórico en el cual el Ser ha quedado eclipsado tras la inmediatez de los entes, «totalidad de los entes» que es el singular «objeto» de la metafísica, del pensar objetivante, del pensamiento que calcula sobre su utilidad pero no pregunta sobre su sentido. Totalidad concatenada en un sistema de causa y efecto, de razones desplegadas y enunciadas por la razón mentora de esta época. Época del sustantivo y del «reino de la cantidad», en la que el acontecimiento de lo real, su carácter eventual, permanece bloqueado y amordazado por el esquema de la realidad: época del desierto de lo siempre y todo igual, de lo in-diferente. [p. 26-27; 38]

Jònica (1911), Kavafis

Pel fet que en vam fer trossos les estàtues,
pel fet que els vam fer fora dels seus temples,
en absolut no van morir per això els déus.

Terra de Jònia, encara t'estimen,
de tu, les seves ànimes encara se'n recorden.
Quan un matí d'agost s'aixeca damunt teu,
és una ufana de la seva vida
que pel teu aire passa; i, a voltes, una etèria
figura juvenil, indefinida, amb vol rabent,
passa damunt dels teus turons.

Joan FERRATÉ, *Poesies de Cavafis*, La Gaya
Ciència, Barcelona, 1978, p. 60

El cel protector (1990), Bernardo Bertolucci (0h. 43'), basada
en la novel·la de Paul Bowles, *The sheltering sky* (1941).

Paul Bowles, que també apareix en el film, diu de la seva
narració: «és com una història d'aventures en què
l'aventura real té lloc en dos plans simultàniament: en el
desert real i en el desert interior de l'esperit».

El desert creix (1888), Nietzsche

El desert creix: ai d'aquell que alberga deserts!
La pedra cruix arran la pedra, el desert devora i escanya.
La monstruosa mort esguarda bru-roent
i mastega, —la seva vida és mastegar...
No oblidis, home, la voluptat extingida:
tu-ets la pedra, el desert, ets la mort...

Friedrich NIETZSCHE, *Poesies*, traducció Manuel Carbonell,
Quaderns Crema, Barcelona, 1999, p. 213-223

3 Humano demasiado humano

4 Florece porque florece

Sísif (1548), Tiziano
Museu del Prado

En el concepto de objeto se manifiesta y confiesa la «voluntad de dominio» del sujeto que aspira a poner a disposición suya el mundo como objeto: lo objetivado es lo dominado, lo cosificado. La naturaleza y el mundo, lo inagotable que brota de su propio seno y regresa de nuevo a su plenitud, se convierte y reduce en objeto de representación, en representación de un objeto: el ser del ente es ahora la representacionalidad y su fundamento lo da la razón humana. Todo es ahora «claro y distinto», todo presente y disponible. [...] Heidegger detecta en el principio de razón suficiente explicitado por Leibniz la voz del sujeto fundador y protagonista del humanismo, que busca en lo humano y sólo en él, la posibilidad de realizar la humanidad. Humanismo que se condensa y esencializa en la apuesta de Albert Camus: «se trata, en definitiva, de cómo ser santo sin Dios». Apuesta que trágicamente termina su largo camino en «imaginar a un Sísifo feliz», el feliz «absurdo» de abrazar una existencia replegada sobre sí, la condenada a un hacer sin sentido, un hacer sin ser. [...]

El poeta contempla la rosa con mirada de poeta, sin preguntar, sin encuadrar. Mira la rosa como la rosa es: sin para qué, la deja ser en su aparecer, la deja decirse en su decir. El poeta abre con ello un espacio poético: gratuito. Un espacio que desde la metafísica podríamos llamar inútil, y en ese espacio dona a la rosa la posibilidad de «brotar». [...] Con Silesius y Goethe, Heidegger distingue entre un fundamento que responde a un «¿por qué?» y un fundamento como «porque», un porque irreductible a la representación, una gratuidad que se escurre de todo y cualquier usufructo, lucro o utilidad. [p. 65, 58; 74]

La rosa és sense perquè. Floreix perquè floreix.

No presta atenció a ella mateixa.

No pregunta si hom l'esguarda. (I,289)

La divinitat és una deu: tot escola d'ella

i, de nou, tot hi retorna.

Per això és també un mar. (III,168)

La rosa, que ací veu el teu ull exterior,
des de l'eternitat ha florit en Déu. (I,108)

ANGELUS SILESIUS, *El pelegrí querubínic*, traducció
de Lluís Duch, Proa, Barcelona, 1995.

¿Com? ¿Quan? I ¿on? Els Déus callen!

Agafa't al què i no preguntis ¿per què?

GOETHE, *Recull de dites*, citat per R.
Panikkar, *Buddhisme* (Opera Omnia, VII),
Fragmenta, Barcelona, 2023, p. 433-434.

L'or de l'atzur
enfilall inspirat en
l'obra de 1967
de Joan Miró

Quan l'ésser de les criatures
no es digui amb xifres ni amb figures,
i el cant i el bes facin els llavis
més savis que els de tots els savis;
quan tot el món se senti viure
lliure en el si del propi viure;
quan llum i ombra, tot plegat,
facin la vera claredat,
i eterna història del món sia
la que ha dictat la poesia;
llavors tot l'ésser fals quedarà fos
al davant d'un sol mot misteriós.

Poema de NOVALIS en l'epíleg de la
traducció de Joan Maragall del
Heinrich von Ofterdingen, el trobador
pelegrí a la recerca de la inassolible
flor blava.

Blue Flower (1918) New York
Georgia O'KEEFE (1887-1986)

II Salto

1 La conversión del pensamiento

2 Cielo y tierra, dioses y mortales

Resurrección de Prometeo, Ana Pániker

«Si no esperas no hallarás lo inesperado», dejó escrito Heráclito, un flagrante desafío a nuestra civilización prometeica, al espíritu fáustico occidental, a una «voluntad de poder» que se plasma en un hacer sin Ser. Heidegger delata, en este esperar, una tan radical como abisal confianza. El Ser no puede retornar al hombre si el hombre no se «torna hacia» él. Salto del pensamiento que es la pasiva actividad que el hombre puede realizar para permitir ser afectado, para ser pasible de que el Ser realice el cambio realizándolo en él. Salto que no es un producto del razonamiento sino más bien una «conversión» repentina, una «decisión». Conversión que no viene de nada ni va hacia

nada. No es proyecto ni dirección, sino que es, en su imagen patética: un salto al vacío. [...]

Al pensar Heidegger al mundo como Cuaternidad, vuelve al pensamiento más antiguo, al del alba del pensar. El hombre que aún se albergaba en un mundo mítico experimentaba el mundo como «nupcias de la tierra y el cielo». Lo experimentaba experimentándose como mortal, como ser terrenal bajo el cielo de los dioses. [...] El mundo, no es «el simple ensamblaje de las cosas dadas», sino lo «instaurado» por el hombre, quien lo hace «brotar» del «cultivo» de la tierra. Tierra que no es el «simple soporte inerte» sino que, tanto uno como otro son gracias a la «unidad primordial» que los pre-cede, unidad en la que ambos son «aclarados» o son rescatados del caos y transformados, transfigurados en cosmos. [p. 91-93; 111, 110]

Fosca hereva del foc
que no es consum. Amor
violent del desert:
coratge de palmera.
No àngel, sinó àngela
rebel, sense cap cel
per perdre ni guanyar.
Només, d'atzur tibant,
l'interrogant en cingle.

Maria Mercè MARÇAL
«Punk is not dead»,
Desglaç (1984-88)

Sempre de nit, confusament,
cremen els mots, neixen imatges;
maduren cels, aurores, platges,
tot es fa símbol transparent.
Dominaré somnis de vent,
pors de nit, ones de febre,
amb aquest do: càntic vivent?
Dret en el cor de la tenebra,
sóc esperança, moviment
cap a la llum, veu que celebra.

Joan VINYOLI
«Orfeu», *El Callat* (1956)

Tenim tractes amb flors, pàmpols i fruits.
No parlen sols la llengua de l'anyada.
Puja del fosc una evidència virolada
que té potser un esclat de gelosia

dels morts que van donant força a la terra.
Què sabem de la part que en això hi prenen?
Aquesta és llur manera d'actuar fa temps:
amarar el fang amb llur medul·la lliure.

Cal ara preguntar-se només: ho fan de grat?
Brolla aquest fruit, obra d'esclaus feixucs,
serrat, cap a nosaltres, amos seus?

O bé els senyors són ells dormint vora les rels,
i es dignen concedir-nos de llurs sobres
aquest híbrid de muda força i besos.

RILKE, *Sonets d'Orfeu* (1923)
traducció de Joan Vinyoli

Dersu Uzalà (1975) d'Akira Kurosawa (0h. 23'), basada en el relat autobiogràfic de 1923 de Vladímir Arséniev.

Dersu: «Capità, el Sol és persona, persona molt important; si el Sol mor tots moren. La Lluna també és important». Tot seguit, al costat d'un riu i vora del foc: «El foc és persona; crida —mentre els soldats se'n en riuen—; mireu l'aigua també és persona, l'aigua està viva. El foc és persona forta i s'enfada, en la taigà va cremar molts dies, i quan s'enfada fa por, l'aigua també fa por com el vent quan s'enfada. El foc, l'aigua i el vent són persona molt poderosa».

3 La obra de arte

4 Más verdadera que la verdad

La Rêve (1897), Alfred Boucher
Camille Claudel com a model

El mundo es el flujo de la manifestación mientras que la tierra es el reflujo de la ocultación; flujo y reflujo en cuyo movimiento, en cuyo vórtice, se realiza la unidad de la obra. La obra, obra de arte, echa sus raíces en la tierra, en la tierra que pulsa por manifestar, por iluminar. La obra lo hace porque para ser tiene necesidad de la materia, de la resistencia de la piedra, la dureza del hierro, la ductilidad de la arcilla, el esplendor de los colores, la trémula transparencia en la que vibra la música, la verbalidad de las palabras o, necesita incluso, de la desnudez del vacío que arroja y ordena la arquitectura. El esplendor de los colores o la opacidad de la piedra, se muestra en la obra en cuanto no los busquemos utilizar, sino mientras los dejamos aparecer. Arrancada del templo en la que se incrusta, la piedra vuelve a caer en lo pétreo, en la oscuridad, en la mudez... en la espera. Podemos medirla y pesarla, pero sólo obtendremos una cifra, nunca más nos dará la emoción de verla arquearse bajo el peso de la bóveda que sostiene, arquearse para curvar un espacio, para remedar al cielo. [...]

Heidegger substituirà la veritas per la palabra originaria: a-letheia. Des-ocultación y de-velamiento [luz oscura] son dos de la imágenes que substituyen a la veritas [mero brillo]. Pero la imagen principal de verdad será la Lichtung: calvero, el claro abierto de un bosque, lo abierto en medio de él o lo que desde él se abre. Apertura donde luz y silencio se reúnen protegidos y custodiados por el verdor oscuro que los abraza y abriga; verdor que es tal porque la luz que entra en ese calvero lo enciende. Apertura que precede tanto a la luz como a las sombras que en ella juegan. [p. 126; 142]

Matí d'hivern.
Mig camp negre de llum,
i mig, blanc d'ombra.

Llum, i més llum:
incendi de vitralls,
foguera d'ombres.
J. N. Santaclàudia

Amb mots comences
de síl·labes obscures,
arran de terra,

i agafes força
de les coses que toques
bo i aixecant-te.
El vent, Agustí Barta

Vident, ajuda'ns
al combat amb l'oculta
cremor de l'alba.

Brilla, dins l'únic
coneixement del negre,
l'or del meu somni.
Salvador Espriu

Paper o marbre,
allò que la ment toca
s'omple de vida.
Joana Raspall

Temple Sagrada Família
Antoni Gaudí: «La originalitat
consisteix en retornar a l'origen»

L'aigua, mirall polit,
reflecteix l'infinit
quan tu la mires.
Rosa Leveroni

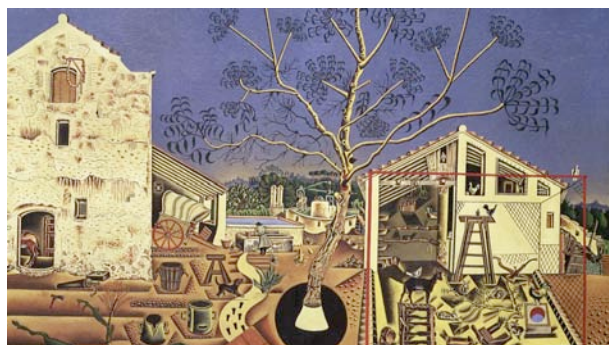
S'arronsen l'un a l'altre
el blanc i el negre:
vent en la nit de lluna
Miquel de Palol

Que les paraules
es donin com una aigua
de mina oculta
Miquel Desclos

Buidor Paraula
Buidor plena Silenci
Poema gràvid
Fèlia Fuster

pels vidres de sol tacats
polsim d'or de les fulles
dansa
Albert Ràfols-Casamada

- 5 La instauración del Ser en la palabra
6 Lo permanente lo instauran los poetas

La masia (1920-1922), Joan Miró

«La Masia fou el resum de tota la meva vida (espiritual i poètica) al camp. Des d'un gran arbre a un petit caragolet, vaig voler posar-hi tot el que jo estimava al camp. Crec que és insensat donar més valor a una muntanya que a una formiga i per això no dubtava de passar-me hores i hores per donar vida a la formiga».

La casa es el espacio donde es posible habitar, que significa (raíz sánskrita), primera y fundamentalmente, ser, existir, así como conservar y proteger. Domus, se ramifica en vocablos como casa, doméstico y dueño, polisemias que se resumen en lo propio. La casa como el lugar donde uno permanece en lo propio, en donde uno se recoge en ella a sí, y en ese recogimiento uno encuentra morada para sí. Morada y estancia que, habitada, se enciende hogar. La morada es por ese mismo fuego, la intimidad abierta que se dilata abriéndose hospitalidad, es el lugar donde residiendo recibimos. Acogemos, tomamos cuidado de «lo que viene» y, lo que viene es el advenimiento del Ser a la palabra. Del Ser que viniendo y siendo en nuestro lenguaje hace del lenguaje nuestra «patria», el lenguaje que «habitándole, el hombre es». La casa simboliza y nombra la metáfora que condensa y alberga el deseo

más humano: el de pertenecer al espacio familiar y permanecer en él, de sustraerse a la intemperie. Intemperie donde no se está permaneciendo sino estando arrojado. [...]

«Época de indigencia», época de idolatrías, donde las mediaciones se erigen como finalidades, donde el deseo se atomiza en necesidades. Exclama Nietzsche: «¡Casi dos mil años y ningún nuevo Dios!». Desaparece la «mediación», desaparece lo pontifical, el puente extendido entre el cielo y la tierra. Desde entonces «el desierto avanza», avanza «el desierto de las zonas industriales» —aclara Heidegger—, el que «nos hace extranjeros al país de origen». Espejismo que promete calmar la sed esencial, espejismo que agudiza la sed, que espejea el rostro jánico de la indigencia: «el ya no de los dioses que huyeron» y el «todavía no de los venideros». «Porque sin apoyo de los inter-mediarios Dios es incomprensible» y lo incomprensible es lo innominable, lo indecible: «faltan nombres sagrados», y sin nombres que digan lo sagrado falta la ben-dición.

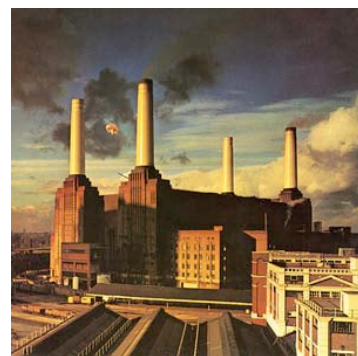
[p. 147-148; 174]

Ai home! Para esment!
Què diu la mitjanit profunda?
«Jo dormia, dormia—,
d'un somniar profund m'he despertat:—
Profund és el món,
i més profund que el dia no ho pensava.
Profund és son dolor—,
el pler —encar més profund que la sofrença:
el dolor diu: passa!
però tot pler vol eternitat—,
—vol profunda, profunda eternitat!

NIETZSCHE, traducció de Joan Vinyoli

Com s'ha marcit el món!
En tenses cordes fatigades toca
la seva cantinela el vent.
L'esperança s'ha fos—
ell prou que se li'n plany.

NIETZSCHE, *La tardor*,
traducció de Manuel Carbonell

Animals (1976), Pink Floyd

Més jo sóc un beneïdor, un que diu sí i duc mon sí beneïdor per
damunt de tots els abismes.
He lluitat molt de temps i m'he tornat lluitador per tenir un dia
les mans lliures per a la benedicció.
Heu's aquí ma benedicció: estar sobre tota cosa com si fos el
cel d'ella, el seu sostre esfèric, sa campana atzurada, la seva
seguretat eterna. I beneït sigui el que així beneeixi!
Perquè totes les coses són batejades en els confins de l'eternitat i
més enllà del bé i del mal...

NIETZSCHE, *Així parlà Zarathustra*, traducció de Joan Maragall

- 7 La gran Esfinge
8 Poetizar es recordar

Lo que Heidegger describe no es la inacción del miedo ante la muerte, sino el impulso para asumir todas las posibilidades, el impulso que nos da el saberlas nada y, por ende, como nada que detenga, que haga de dique, que coagule el fluir de la existencia. Fuerza y fluir de «la libertad ante la muerte», de la libertad para vivir dejando-ser ya que nada es, que nada puede ser aferrado. La muerte hace de la vida una despedida, siempre reanudada y nunca acabada, pero, por ello mismo, deja las manos siempre libres para el nuevo saludo, para el encuentro siempre renovado y siempre único de novedad. La irrepetibilidad que es el ahora de la muerte, que hace a cada instante único y, por único e irrepetible, sagrado. Definitivo ya. La muerte «asumida como muerte propia», «la decisión anticipadora de la muerte», dona lo infinito a cada instante y, en el instante insta a la decisión propia y abierta. [...]

El recordar es el «memorial», la «con-memoración, que se mueve retrospectivamente, pero no para fijarse en ese momento único inicial, sino para desde él, desde lo que todo origen reserva de inagotable, acoger nuevos significados, nuevas dispensaciones de sentido, para significar y pro-yectar el futuro. Se trata de des-cubrir lo que el pasado alberga y pulsa de posibilidad, de ofertorio. Se trata de dar a luz la preñez del tiempo original, dar a luz su gravidez de sentido y verdad. El origen, lo que fue, es lo no desplegado de lo que aún será. El pasado original es por tanto originalidad del futuro, lo por-venir que nos ad-viene: ad-vento de lo original. [p. 186; 196]

Dublínesos. Els morts, John Huston, 1987, pensaments finals (1h. 11'):

«Per mi encara tens una cara bonica, però ja no és aquella per la qual en Michael va desafiar la mort. Un a un tots ens anem fent ombres; val més passar valent cap l'altre món en la glòria plena d'una passió, que marcir-se i assecar-se tristament amb els anys. ¿Quan de temps has tancat en el teu cor, la imatge dels ulls del teu amor quan et va dir que no desitjava viure? Jo no he sentit mai això per cap dona, però sé que un sentiment així ha de ser amor. Pensar en aquells que en algun moment han tornat a l'inici del temps, i enfocats com ells, vacil·lants com una flama, cap el món gris, com tot el que hi ha al meu voltant, aquest mateix món sòlid que ells van alçar i on van viure, que va minvant i es dissolt. La neu cau, cau en aquell cementiri solitari on en Michael jeu soterrat; va caient calmosament per tot l'univers, i calmosament va caient, com el descens a la seva última fi, damunt de tots els vius i els morts»

I tanmateix allà, a l'altra riba
sota l'esguard obscur de la cova
sols als ulls ocells als múscles
hi eres tu; sentires els dolors
del nou esforç l'amor
del nou matí l'adveniment
del nou part la resurrecció;
i tanmateix allà renaixies
en la vasta dilatació del temps
a cada instant com la resina
l'estalactita l'estalagmita.

Iorgos SEFERIS, *En escena* (7),
trad. Joan Frederic Calabuig

I ja la mort no tindrà cap domini.
Els homes morts i nus es confondran
amb el del vent i el de la Lluna vella;
quan nets siguin llurs cossos i s'hagin esvaït,
tindran estrelles vora el peu i el colze;
encara que enfollissin tindran seny,
sortiran de bell nou si dins la mar s'enfonsen;
si els amants es perdessin, no s'ha de perdre's l'amor,
i ja la mort no tindrà cap domini.

Dylan THOMAS, *Vint-i-cinc poemes* (1936), trad. Marià Manent;
versió de l'estrofa en la cançó *Hores bruixes* de Sopa de Cabra.

Prou sé que he de dir-vos adéu,
núvol lila i de foc, neu de vidalba.
El temps de l'home és breu
i la posta es confon amb la claror de l'alba.

Però espero que un dia veuré,
renovada i més gerda, la Terra:
potser encara hi haurà, rosat, el presseguir
i encara la mel d'olor adormida a la gerra.

Marià MANENT, *El cant amagadís* (1986)

III Abismo

1 Por encima de dioses y hombres

2 El dolor es el don de la hondura

«El sagrat està saturat d'èsser.
L'oposició sagrat-profà es veu com
una oposició entre real i irreal»

*

Yggdrasil, arbre còsmic (1847)

Para Heidegger lo Sagrado es la manifestación de una sacralidad que es «más antigua que los tiempos», que antecede ontológicamente, y por lo tanto cronológicamente, a toda religión. Un sagrado que puede comprenderse como «lo santo y lo salvífico», no como un ámbito de clausura sobre sí, sino como un poder transitivo, comunicativo; un poder salvador o, en su esencia, una «gracia». Sacralidad que se abre más desde las profundidades míticas que desde una mística trascendente. Lo sagrado, lo más antiguo y por ende lo original, se origina destinando, dando lo que conserva, conservando lo que otorga: lo Sagrado se da. Se nos advierte contra la tentación de adueñarnos del don, de instaurar-nos en «sujetos» de la recepción, en creernos su hacedor, que no lo profanemos, ya que lo profanum, es lo que está fuera-del-templo, del fanum. Fuera de lo propio, y lo propio de lo sagrado, su propio ser, es ser su donación, su ser siendo don. [...]

El poeta, el que ha dado el salto más allá de la metafísica, lo da ahora al abismo del nihilismo, «si nos dejamos caer en el abismo no caemos en el vacío. Caemos hacia lo alto. Su altitud abre una profundidad», que no es otra que la sacralidad del manifestarse original de todo lo que es, de lo que es surgiendo desde lo original. Cuando lo sagrado se muestra como nada, cuando se expresa como silencio, entonces se manifiesta como un dios que no está disponible. Hay sólo el asombro que disipa ahora a la angustia; el asombro de que la existencia de-penda sobre un abismo y, no obstante, ese abismo sea lo que salva. [p. 205-207; 228-229]

Dic que cal ésser *vident*, esdevenir *vident*. El poeta es fa *vident* mitjançant un llarg, immens i raonat *desbaratament de tots els sentits*. Totes les formes d'amor, de sofrença, de fol·lia; cerca ell mateix, exhaureix en ell tots els verins, per a no guardar-ne sinó la quinta essència. Inefable tortura en la qual necessita tota la fe, tota la força sobrehumana, en la qual esdevé entre tots el gran malalt, el gran criminal, el gran maleït —i el Savi suprem! Car arriba a l'*inconegut*! Puix que ha cultivat la seva ànima, ja rica, més que ningú! Arriba a l'*inconegut*, i quan, esbalaït, acabaria per perdre la intel·ligència de les seves visions, les ha vistes! Que rebenti en el seu salt per les coses inaudites i innomenables: vindran altres horribles treballadors, començaran pels horitzons on l'altre s'és ensorrat! [...] Per tant, el poeta és veritablement robador de foc. [...] Trobar una llengua.

Arthur RIMBAUD, *Cartes del Vident*; traducció Josep Palau i Fabre

L'abisme de Pascal anava sempre amb ell.

—Ai las! tot és abisme! [...]

A dalt, a baix, per tot, profunditat i platja,
i en el silenci, espai terrible i seductor [...]
només veig l'infinit a totes les finestres,
i el meu esperit, rondat per un vertigen,
enveja, del no-res, la insensibilitat.

—No sortir mai dels Nombres i dels Éssers!

Charles BAUDELAIRE, «L'abisme», *Les fleurs du mal*;
traduccions Xavier Berenguel, Jordi Llovet

«L'home és un déu quan somia
i un captaire quan reflexiona»

*

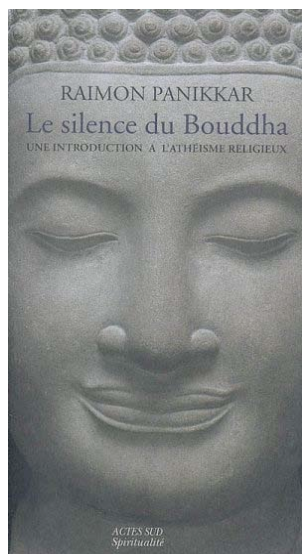
Blancs penya-segats a Rügen
Caspar David Friedrich (1818)

Quan davalla del cel un goig més clar,
una alegria creix per entre els homes,
perquè els admirin tantes coses
grates, patents, sublims.

Que dolç llavors que sona el cant sagrat!

Friedrich HÖLDERLIN, *Poemes de l'entenebriment*;
traducció Manuel Carbonell

3 Adverbio del Verbo
4 El habitar poético

«Dios no es ningún ente en particular, es puro Ser, o, lo que es igual, es Nada», dice el Maestro Eckhart. Dios no puede ser encontrado por el hombre porque nunca dejó de estar, sólo cabe descubrirlo, quitar lo que lo cubre: despojarnos de nuestro yo. De manera semejante, una vez que Dios se despoja de su aparición, de lo aparente de él, de toda imagen disponible para el hombre o todo nombre con que el hombre disponga de Dios, se des-cubre su desnudez: aparece la Divinidad. Lo innombrable de Dios, «la desnudez» de Dios que se abre y dilata «desierto del Ser». Impresionante imagen eckhartiana que deja al hombre sin bordes donde aferrarse, sin rutas en las que guiarse, suelo sólido donde afincarse. Sequedad del desierto: soledad sobre la tierra. Fecundidad del desierto: soledad abierta al cielo. Desierto del Ser que aun él debe desvanecerse, porque la última imagen que nos da Eckhart de la Divinidad, de su ser o no ser, es la de un «abismo sin fondo». «Dios es silencio». [...]

Perquè el silenci sigui una resposta,
hi ha d'haver abans la qüestió silent.
Però tota qüestió silent
guarda en el silenci la mateixa pregunta.
I si no hi ha pregunta,
ja no hi ha resposta;
hi ha una mirada,
hi ha un somriure;
és un amor,
és un perdó;
tot,
res,
sí,
no.

L'absència.

Raimon PANIKKAR, «Proemi», *Silenci del Buddha. Un a-teisme religiós*.

Repta el silenci des del teu silenci
i així l'espai de tu mateix que guanyis
serà lliure de tota servitud.

Només l'íntim combat es justifica
perquè d'ell en pervé força i misteri.

Miquel MARTÍ I POI, *Llibre d'absències*

Segur m'assento en la columna ferma
dels versos en què resto,
l'influx futur innúmer no puc témer
dels temps i de l'oblit;
que la ment, quan, pensant, en si
contempla els reflexos del món,
plasma esdevé, de tots, i l'art el món
el crea, no la ment.

Així en la placa l'extern instant grava
el seu ésser, durant-hi.

Fernando PESSOA, *Odes de Ricardo Reis*
traducció Joaquim Sala-Sanahuja

Habitar y edificar son, para Heidegger, dos expresiones de un mismo hecho, edificar es habitar y se habita edificando. Un edificar que nos habla de un «cuidar», un «preservar». Un permanecer que edifica «cultivando», labrando «cultura». Habitar desde la pöiesis que no es otra cosa que habitar creativamente. El estar desarraigado, exiliado de lo natal — enajenado de la tierra y, por lo mismo, cerrado al cielo — es estar a la intemperie. Habitar la patria y el origen es tarea del rapsoda que habita edificando y edifica poetizando, habitando «la casa del Ser» desde la cual el ser nos da casa: «La casa del Ser es el habla». «El alma busca la tierra, no huye de ella. Los poetas son aquellos que consagran la tierra». La consagran para que los mortales la habiten, la donan a estos donándoles sus palabras. [p. 253-255; 264-271]

Després de certes coses s'ha de tornar a casa.
Quan sembla que ja tot ha passat, ha conclòs,
s'ha de creuar la nit, encara, cap a casa,
i s'ha d'entrar a casa i arribar a certs llocs
i anar furtivament, com si no fos ta casa,
amb un tacte suau, per tal que no es desperte
cap cosa en cap lloc...

Després de certes coses s'ha de tornar a casa
i a les coses de cada dia. S'ha de tornar.

Ja no es fa, com abans, un camí, i un camí,
que anava descobrint-se així, com un camí,
mentre s'anava anant per la nit i pel dia,
celebrant amb rialles i besos cada pam
del camí...

Després de certes coses s'ha de tornar a casa.
Vicent Andrés ESTELLÉS, *La casa, ara sí*

La cabana de Heidegger
Selva Negra

5 Serenidad

IV Celebración

1 El retorno a la patria

Camino y anochecer otorgan a los pasos lentitud, la lentitud que no es otra cosa que la serena fecundidad del tiempo: la madurez. La serenidad del tiempo que necesita toda semilla para germinar su don. Crepúsculo en el que la vida se torna atenta a sí misma, comprensiva e íntima; la hora en que la naturaleza se congrega sobre ella misma, la hora en que las cosas parecerían en vilo, prontas y dispuestas a susurrarnos su más íntimo secreto; la hora que aún hoy en el campo llaman «la hora del sereno». [...]

Apertura, claridad, donación, Cuaternidad... «la dicha», la alegría de lo Sagrado. La dimensión de lo divino, donde al hombre no le queda sino una sola palabra como respuesta a la gratuidad de ser: el gracias con que responde al reconocimiento de la otredad constitutiva de su ser. El gracias a la gratuidad de ser. Dar gracias es poner en obra un acto, es «acción de gracias», es un acto de alabanza. Alabanza y celebración que alaba, que alaba realizando, actuando lo alabado. Lo realiza instaurándolo, dándole voz: «Cantar significa celebrar y amparar lo celebrado en el canto: el canto es el advenimiento de los dioses». Más cercano al final que al comienzo de su vida, más sereno y por ende más profundo, Heidegger no habla de placer sino de gozo. Ese gozo que abarca el dolor y la fruición, la luz y la sombra... el sereno gozo que abraza toda la vida: nos habla de ese sí a la vida que es la gratitud, el sí al abrazo a la vida. El sí de la reunión. [p. 282-283; 302-307]

Ens convoquen...
¿i no tens, mare, tot allò que ens cal
per la festa
esplèndida, ara que n'és el temps? Aquesta
és la alegria dels que som efímers.
Que pugui ser feliç, sempre que els déus
deixin que l'arpa
em canti i jo la senti...

SAFO DE LESBOS, traducció Eloi Creus

En el punt fix del món que gira. Ni carnal ni descarnat;
ni des de ni vers; en el punt fix, allí és la dansa,
però ni pausa ni moviment. I no en digueu fixesa,
d'on s'apleguen passat i futur. Ni moviment des de ni vers,
ni ascensió ni davallada. Si no fos pel punt, el punt fix,
no hi hauria dansa, i l'únic que hi ha és dansa.

T. S. ELIOT, Quatre quartets, traducció Àlex Susanna

Sardana de la joventut (1961)

Pablo Picasso

*

**I la roda de flors donava voltes
com la roda d'un torn de terrisser,
i voleiaven cabelleres soltes
com raigs de llum damunt d'un claveller.
Jacint Verdaguer**

Res no és mesquí
ni cap hora és isarda,
ni és fosca la ventura de la nit.
I la rosada és clara
que el sol surt i s'ullprèn
i té delit del bany:
que s'emmiralla el llet de tota cosa feta.

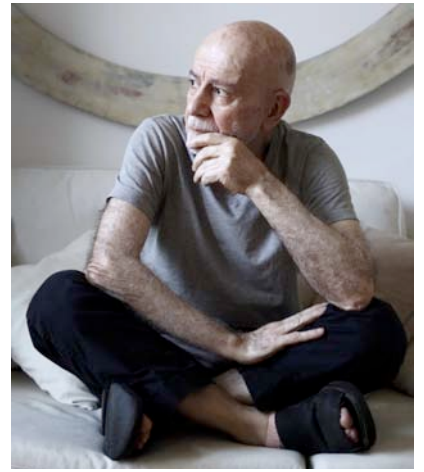
Res no és mesquí,
i tot ric com el vi i la galta colrada.
I l'onada del mar sempre riu,
Primavera d'hivern – Primavera d'istiu.
I tot és Primavera:
i tota fulla verda eternament.

Res no és mesquí,
perquè els dies no passen;
i no arriba la mort ni si l'heu demanada.
I si l'heu demanada us dissimula un clot
perquè per tornar a néixer necessiteu morir.
I no som mai un plor
sinó un somriure fi
que es dispersa com grills de taronja.

Res no és mesquí,
perquè la cançó canta en cada bri de cosa.
– Avui, demà i ahir
s'esfullarà una rosa:
i a la verge més jove li vindrà llet al pit.

Joan SALVAT-PAPASSEIT

Para mí la filosofía, y todo, no son más que narraciones en las que nos contamos, nos contamos para sabernos y nos vamos sabiendo contándonos... Filosofía y poesía son dos momentos, dos dimensiones de lo mismo, de lo único, lo que no llegamos a contar. Yo diría que la poesía es lo que penetra, adentra la realidad y, desde esa penetración, esa herida si quieres, mana el pensar, más lineal, más lejano a la fuente, o, si quieres, la poesía tiene que ver con el origen, la filosofía con el inicio. La poesía es el manantial, la filosofía la deriva, lo ya encausado, lo horizontal. Nietzsche, a quien admiro profundamente, habla del poeta-filósofo o el filósofo-poeta; esa imagen me gusta. Estudié filosofía, y nunca dejé de hacerlo, pero no para olvidarlo y poder pensar; mi imagen es la del pensador, porque el pensamiento es creación, crea conceptos como lo poético crea imágenes, pero los conceptos también son imágenes, cifras de la condición humana, constelaciones de vivencias.

Com diu en aquesta recent entrevista, l'extensa obra de **Hugo Mujica** (poesia, narrativa, assaig) sembla seguir el camí, iniciat en llengua castellana per Maria Zambrano amb el fundacional i ja clàssic *Filosofía y poesía* (1939), d'una «raó poètica» impregnada i nodrida d'aforismes, imatges, analogies, metàfores, símbols... per expressar un pensament meditatiu.

Hi ha una primera «obra completa», *Del crear y lo creado* (2013-2014), en tres volums: **1 Poesía completa 1983-2011**, **2 Ensayos** i **3 Ensayos, Narrativa**; tot i que incompleta, ja que no inclou les seves darreres publicacions, i encara som davant d'una obra oberta.

Poesia: *Brasa blanca* (1983), *Sonata de violoncelo y lilas* (1984), *Responsoriales* (1986), *Escrito en un reflejo* (1987), *Paraíso vacío* (1992), *Para albergar una ausencia* (1995), *Noche abierta* (1999), *Sed adentro* (2001), *Casi en silencio* (2004), *Y siempre después el viento* (2011), *Cuando todo calla* (2013) - XIII Premio Casa de América de Poesía Americana, *Barro desnudo* (2016), *A las estrellas lo inmenso* (2019), *En un río todas las lluvias* (2022).

Assaig: *Camino del nombre* (1985), *Origen y destino. De la memoria del poeta presocrático a la esperanza del poeta en la obra de Heidegger* (1987), *Camino de la palabra* (1989), *Kyrie Eleison. Una meditación cristiana* (1991), *Kénosis. Sabiduría y compasión en los Evangelios* (1992), ***La palabra inicial. La mitología del poeta en la obra de Heidegger*** (1995), *Flecha en la niebla. Identidad, palabra y hendidura* (1997), *Poéticas del vacío. Orfeo, Juan de la Cruz, Paul Celan, la utopía, el sueño y la poesía* (2002), *Lo naciente. Pensando el acto creador* (2007), *La Casa y otros ensayos* (2008), *La pasión según Georg Trakl. Poesía y expiación* (2009), *El saber del no saberse. Desierto, Cábala, el no-ser y la creación* (2014), *Dioniso. Eros creador y mística pagana* (2016), *La carne y el mármol. Francis Bacon y el arte griego* (2018), *Señas hacia lo abierto. Los estados de ánimo en la obra de Heidegger* (2023).

Narrativa: *Solemne y medurado* (1990), *Bajo toda la lluvia del mundo* (2008).

Mis pensamientos no los construyo, los soy, me nazco en ellos, son el emergente de mi vida y, a la vez, es donde mi vida se dice y al decir, se conoce, ella misma se escucha pensarse, es decir, se mira en esas imágenes en las que se conceptualiza y en las que se expresa y trasciende en comunicación. Entonces no hay “construcción” sino acontecimiento; hay creación.

